

Moto: „[...] căzu inexpugnabila cetate Turtucaia, îndeplinindu-se miracolul nemaiauzit, cucerirea prin două sărituri a unei cetăți moderne, perfect armate și apărare de o puternică garnizoană”

GENERALUL ȘTEFAN TOȘEV DESPRE DEZASTRUL ROMÂN DE LA TURTUCAIA

Dr. Luminița GIURGIU^{*}
Dr. Teodora GIURGIU^{*}

La 19 august/1 septembrie 1916, Bulgaria și Turcia au declarat război României.

Turtucaia (19 august/1 septembrie-24 august/6 septembrie), Bazargic (22 august/4 septembrie-26 august/8 septembrie), Silistra (26 august/8 septembrie), retragerea armatelor ruso-române pe aliniamentul Rasova – Cobadin – Tuzla (1/14 septembrie), luptele de pe aliniamentul Rasova – Cobadin – Topraisar – Tuzla (3/16-8/21 septembrie), Flămânda (18 septembrie/1 octombrie-22 septembrie/5 octombrie), Constanța (9/22 octombrie) reprezintă osuccesiune de retrageri și înfrângeri dureroase, care au determinat oprirea acțiunii și mutarea trupelor pe frontul din Transilvania, unde ofensiva germano-austro-ungară devenea amenințătoare.

În perioada interbelică, analiștii militari au căutat să identifice cauza înfrângerii de la Turtucaia. Justificări sau acuze se regăsesc atât în documentele de arhivă, cât și într-o bogată memorialistică. Mai puțin cunoscute sunt opiniile adversarului nostru de atunci, Armata Bulgară, care, în concepția aliatului său Germania, trebuia să apere frontiera dobrogeană.

Supunem atenției articolul semnat de generalul Ștefan Toșev, publicat în ziarul „L'Echo de Bulgarie” din zilele de 12-15, 17 și 20 septembrie 1917 și aflat în analiza Secției 2 Informații din Marele Stat Major. El se înscrie în demersul nostru de a repune în circuitul științific documente de arhivă necunoscute sau mai puțin cunoscute sau memorialistică, care pot determina o reevaluare a primei mari înfrângeri a armatei române cu consecințe, imprevizibile la acea dată, privind desfășurarea operațiilor militare.

Personalitate militară bulgară de prim rang, generalul de infanterie Ștefan Toșev (n. 18 decembrie 1859, Stara Zagora – d. 27 noiembrie 1924,

^{*} Comisia Română de Istorie Militară.
^{*} Arhivele Militare Naționale Române.

Plovdiv) a fost voluntar în armatele bulgare în timpul Războiului ruso-turc (1877-1878) și apoi a fost translator. La 10 mai 1879, a terminat Școala Militară din Sofia. A făcut parte din poliția din estul Rumeliei. A participat la Războiul sârbo-bulgar (1885) și la cele două Războaie Balcanice (1912-1913). A fost comandantul Armatei 3, aripa stângă a acesteia declanșând primul atac asupra cetății de la Turtucaia. În urma unui conflict cu generalul August von Mackensen, a fost înlocuit de generalul Ștefan Nerezov. A fost numit guvernator al Macedoniei. În anul 1918, a comandat Armata 4 bulgară, iar în iulie 1919 a fost trecut în rezervă.

„Binecuvântat să fie Dumnezeu, care întârzie, însă nu uită niciodată! Să fie de trei ori binecuvântat că n-a uitat crimele perfidului nostru vecin și pirateria lui din 1913 – această invazie de bandiți, unică în istoria popoarelor civilizate și care, ca [sic!] culme a nerușinării, a fost sărbătorită, fără să se fi dat o singură luptă, ca un război triumfal, a cărui glorie trebuia imortalizată prin monumente și medalii comemorative. Lumea întreagă a fost asurzită cu sforăitoare bătăi de tobă în onoarea admirabilei vitejii a luptătorului român.

Mojicii, înnebuniți de prada pe care pe care au pus mâna așa de ușor, îmbătați de gloria pe care și-au făcut-o, zăpăciți de laudele Europei pe care le făcea să plouă asupra lor, fără ca ei să le fi meritat și glorificând opera lor pacifistă în Balcani, au sfârșit prin a-și imagina că erau într-adevăr foarte bravi și că puteau aspira să joace rolul factorului principal, nu numai în Peninsula Balcanică, ci în toată Europa.

Însă tocmai în ajunul aniversării Tratatului de la București și a strânsorii tot mai tare a cercului de fier format din cercul vecinilor perfizi contra Bulgariei spoliata și umilită, a izbucnit războiul general. Acesta nimici planurile lor și ei începură să pândească din nou momentul unei noi piraterii. Sufletul lor scelerat a ezitat multă vreme, însă la sfârșit perfidia lor și ura contra Bulgariei a învins și, în disprețul tratatului și a cuvântului dat, ei au trecut tocmai de partea în care Bulgaria nu avea ce căuta și s-au alăturat de Înțelegere.

Faptul că, în ajunul începerii ostilităților, trupele care soseau în cetatea Turtucaia erau salutate cu strigăte: «La Sofia! La Sofia!», la care răspundeau: «Și la Constantinopol! La Constantinopol!» (contând bineînțeles nu pe forțele lor proprii, ci pe acelea ale rușilor), dovedește până la ce punct românii își pierduseră simțul realității.

Însă mizerabila lor conștiință nu le-a îngăduit să înfrunte o luptă în câmp deschis. Vitejii copii ai unei rase degradate, care sunt membrii acestui

conglomerat al tuturor triburilor, format din criminalii vulgari de odinioară, au preferat să se plaseze sub protecția puternicelor cetăți moderne până la sosirea contingentelor ruse.

Într-adevăr ar fi fost posibil ca armatelor române să dea dovadă de vitejie, însă în toate cazurile ele se găseau mai bine și mai sigure la adăpostul forturilor, în spatele barajelor de sârmă ghimpată, găurilor de lup și tranșeelor. Bulgarii n-ar putea să cucerească aceste formidabile fortărețe, nici după o lună de asalturi, iar în cea privește artileria, existau destule forturi betonate, galerii subterane, adânci, alte adăposturi etc., și garnizoana română, tare de 40.000 de oameni, hotărî să rămână în cetate...

Tunurile au început să bubuie la hotare, fugarii se refugiază mereu în cetate, nori de praf se ridică la orizont. Bulgarii, teribilia bulgari sosesc... ei se apropie mereu. A doua zi după izbucnirea războiului, companii și batalioane întregi bătute și speriate sosesc în cetate și povestesc lucruri teribile. A treia zi, bulgarii formează deja un cerc de fier în jurul cetății; ei sunt deja vizibili pe înălțimile la sud de forturi.

Și ce grozăvie: după o formidabilă canonadă generală, sub o grindină de șrapnele și grenade, bulgarii se aruncă la asalt, un atac asupra cetății, cum n-a mai fost decât arareori înregistrat în istorie. Ei zboară turbați..., ei se apropie. În mâna lor strălucește ceva înspăimântător, ei urlă teribil..., ei înaintează și amenință; ei cad și mor, însă înaintează mereu... Rândurile secerate sunt repede reconstituite cu noi sosiți, în spatele lor alții urmează și tot astfel până unde poți vedea cu ochii, mii și mii de oameni furioși zboară înainte cu ochii în flăcări, privirea fixată asupra cetății și urlă ca și lei care simt prada lor. Sus, bombele mari plouă mereu, ele se vără în forturi și tranșee, pătrund în adăposturile pline de lași. Românii încep să tremure; spaima lor se transformă curând în teroare. Ce este de făcut? De ar avea cel puțin un pod peste Dunăre!

Artileria inamică mitraliază elementele noastre care înaintau; mitralierele semănau moartea pe platou, pe când din tranșee se revărsa o adevărată ploaie de plumb asupra năvălitorilor noștri, care au și ajuns la șanțul cel mare. Bubuituri de tunete, urlete, amenințări, moartea seceră, ea lovește fără milă pretutindeni în tranșee, asupra punctelor descoperite, printre rânduri.

Ofițerii și soldații cad, însă trupele nu întrerup elanul lor irezistibil. Viața este dată uitării. Ideea este totul. Acolo în cetate! Sânge, sânge! Înainte, mereu înainte! Sau mai bine corp la corp contra unui dușman nesuferit, pentru revanșa sfântă și zdrobirea lui totală.

Românii pierd orice speranță; grupuri mici încep să fugă printre adăposturile ascunse. Grosul rămâne încă în tranșee, reținut de teama

formidabilului bombardament al artileriei noastre, care bulversează și zdrobește forturile. Acțiunea a atins sfortarea ei extremă. Bulgarii au pătruns în tranșee, ei se apropie de rețelele de sârmă și sub ploaia de gloanțe încep să taie barajele..., ei ajung până la găurile de lup pe care le escaladează, ei trec de ele, se urcă pe înălțime și se aruncă și mai furioși la asaltul forturilor. Valurile năvălitorilor urmează tot mai irezistibile, cadavrele acoperă terenul, însă nimic nu poate să oprească elanul trupelor noastre. Grozave strigăte de ură izbucnesc, baionetele strălucesc, ochii ard de un foc sacru, soldații de la Preslav și Sofia pătrund în redute turbați și fugind din toate puterile lor după românii înspăimântați...

Pe la unu și jumătate după amiază, forturile se găsesc în puterea noastră. Dușmanul bătut fuge în dezordine spre a doua linie de apărare, urmărit de uraganul bateriilor noastre. Victime noi, grozăvii noi! Românii au petrecut, desigur, o noapte teribilă după ziua aceasta. Mulți ofițeri și soldați încearcă să ajungă la Silistra. Însă bulgarii, care păzeau cu strășnicie malurile Dunării, îi siliră să se întoarcă din drum. Numeroși ofițeri și soldați se ascunseseră în casele orașenilor. Alții, încercând trecerea Dunării, căzură pradă valurilor. Noile întăriri sosite, compuse din trei regimente, nu îmbunătățiră întru nimic situația cetății. Dezastrul era iminent... Urlete, certuri, ordine, plânsete și suspinul răniților, zăpăceala ordonanțelor, cai fără călăreți, un neîncetat flux și reflux spre cazarmă și orașele, oameni înspăimântați cu mințile pierdute strigând indignarea lor contra șefilor, blestemându-și soarta, iacă tot; soldați în zdrențe, cu fețele murdărite de noroi, cu capul gol, cu picioarele goale, jefuind prăvăliile, cerșind pâine, cerând alimente și un refugiu etc., cete, care uitaseră cu totul disciplina și datoria, rugându-se decât la salvarea vieții și la fuga din Turtucaia, condamnată să cadă în mâinile bulgarilor: aceasta este tabloul invocat în fața noastră de către locuitori după cucerirea orașului...

Toată noaptea nu au tăcut puștile; mitralierele și-au continuat opera cu zgomotul lor enervant. În spaima lor, românii aveau halucinații. În fiecare ecleror¹ bulgar ei vedeau irezistibile atacuri de noapte. De două ori întăririle lor proaspăt sosite încercară contraatacuri, însă primite de tunetele uralelor trupelor noastre și de focul nostru, ele dădeau înapoi pentru a-și spori dezordinea și teroarea... Ai noștri se întăreau și se pregăteau să dea a doua zi un nou atac, asaltul suprem.

Din zori obuzele începură să curgă și împușcăturile reîncepură și mai violente. La miazăzi, vrășmașul era primejduit de regimentele de la Preslav, la sud-est de acelea din Sofia. Inamicul, mascat în rânduri strânse, în

¹Ecleror: soldat trimis înaintea unei unități sau a unei armate ca să cerceteze poziția și mișcările inamicului; cercetaș, iscoadă.

tufişuri, pe înălţimi şi în tranşee, îndreaptă un foc nebun contra noastră, mai ales contra terenului neaccidentat şi contra locurilor împădurite. Artileria din forturile de pe Dunăre şi aceia din forturile de front şi de pe monitoare încrucişau focurile lor pe toată întinderea atacată. Unele sectoare ale frontului, expuse focului din flanc al adversarului au fost greu încercate. Cu toate acestea, ai noştri înaintează mereu, împing pe duşman, atacă şi se apropie tot mai mult de tranşeele liniei a doua de apărare. Românii împing rezistenţa lor la extrem; ei aşteaptă sosirea ruşilor şi a coloanei de la Silistra, care trebuia să se arunce în flancul şi spatele Diviziei 1 de la Sofia...

Ceasul a sunat două şi niciun ajutor. Coloana de la Silistra a fost bătută şi respinsă. Bulgarii se retrag în anumite puncte sub focul infernal al adversarului; sute şi sute de oameni cad, însă ei persistă să desfăşoare sforţări supreme. Câteva zile încă şi ei pătrund în tranşee!...

Şi iată că pe la ora trei, soldaţii se aruncă la baionetă. Românii sar din tranşee şi încep să fugă în dezordine: încotro? Fiecare în altă direcţie. Toţi vor să fugă cât de departe posibil de baionetele incandescente ale bulgarilor. O fugă generală a ofiţerilor şi soldaţilor; alţii, în genunchi, imploră milă şi se predau. Ai noştri au pătruns repede în tranşee, ei se găsesc pe urmele fugarilor. Pe la trei şi jumătate ei sunt la intrarea oraşului.

Acolo, în jurul cazărmilor, mii şi mii de soldaţi cu armele aruncate, se predau şi roagă să fie cruţaţi; ceva mai jos, pe mal, sute de ofiţeri, la adăpost de focul nostru, se predau, de asemenea, fără condiţii. Ei imploră pe şeful armatelor noastre, general-maior Kiseloff², să aibă milă de ei şi împing laşitatea până la aclamarea Bulgariei şi regelui ei!... Aceasta nu trebuie să surprindă pe nimeni, pentru că laşitatea este o caracteristică a valahilor. Contrar aşteptărilor, ofiţerii şi soldaţii lor, ei au fost cu toţii cruţaţi. Ei n-ar fi procedat la fel dacă s-ar fi găsit în locul soldaţilor noştri...De sigur, ar fi masacrat cel puţin jumătate. Să trăiască însă mişeei, şi cât timp vor fi în viaţă să povestească de furia bulgarului în luptă şi de mărinimoasa lui bunătate contra duşmanului învins.

Spre seara acelei zile, garnizoana Turtucaia semăna cu un imens lagăr de ȝigani, cu un furnicar, o stranie masă de oameni deprimaţi şi abrutizaţi, care au pierdut orice conştiinţă şi orice sentiment de demnitate şi pentru paza cărora ajungeau câţiva soldaţi bulgari. Frica de a se vedea cu

²Pantelei Kiselov/Kiseloff (n. 23 octombrie 1863, Sviştov – 14 octombrie 1927, Sofia), absolvent al Şcolii Militare de Ofiţeri din Sofia (1880); a urcat toate treptele ierarhiei militare: sublocotenent (1883), locotenent (1886), căpitan (1888), maior (1899), locotenent-colonel (1904), colonel (1910), general-maior (1916), general-locotenent (1917), general de infanterie (1919); comandant al Regimentului 5 Infanterie, Regimentului 8 Infanterie şi al Diviziei 4 Infanterie (1916-1917); cunoscut ca „învingătorul de la Turtucaia”.

toții masacrați nu-i părăsea: ei nu puteau înțelege cum va fi posibil să scape teferi după toate umilințele suferite din partea lor de bulgari și, mai ales, după barbariile fără nume și masacrele comise de soldații români, în ajunul războiului, în satele bulgărești din Dobrogea...

A doua zi dimineața, tabloul dezastrului român de la Turtucaia apare în toată grozăvia lui. Toată întinderea centurii întărite până la oraș, forturile însăși, tranșeele de întâia și a doua linie, vâlcelele și adăposturile erau literalmente pline de cadavre așezate în cele mai diferite poziții, calme sau încovoiate de convulsii atroce, toate trădau pe fețele lor oroarea clipelor din urmă. Cea mai mare parte avea răni grozave cauzate de fragmente de obuze sau erau lovite mortal de gloanțele noastre. Pe alocurea, caii morți zăceau pe jos. Aiurea se vedeau mormane de cadavre sfârtecate de grenadele și bombele noastre. Tunuri, chesoane răsturnate pretutindeni, unele peste altele; obuze și cartușe semănate pe tot terenul, într-o groaznică dezordine, chipiuri, mantale, saci, centiroane și alte obiecte de echipament aruncate în timpul înspăimântătoarei fugi. Caii părăsiți și speriați galopau pretutindeni, călcând cadavrele; se vedeau găurile săpate de artileria noastră, tranșeele prăbușite, apărările de sârmă distruse, parii smulși din pământ și sârma aruncată în toate direcțiile... pretutindeni urmele lamentabile ale uraganului care se abătuse asupra cetății și care doborâse pe oricine care opunea rezistență.

Astfel s-a consumat dezastrul român de la Turtucaia, înmărmurind lumea și a cărei repercusiune a fost atât de considerabilă asupra operațiilor române de la Nord. Voi face să urmeze acestei povestiri un expozeu mai amănunțit al operațiilor trupelor noastre.

Însă înainte de a intra în aceste amănunte, să aducem un omagiu public celui care a hotărât ofensiva noastră, această săritură de lei care ne-a dat toate succesele ulterioare; onoare celui care, cunoscând perfect psihologia și admirabilul moral al ofițerului și soldatului nostru, a ales ceea ce răspundea cel mai bine necesităților momentului și care era, în principiu, mijlocul cel mai sigur de a triumfa asupra inamicului – ofensiva și o fulgerătoare irupție pe teritoriul vrăjmaș. Fără aceasta am fi fost pierduți. Românii întăriți în cetățile lor ar fi așteptat liniștiți sosirea rușilor și am fi fost siliți să ducem un război defensiv pe teritoriul nostru și pe un front de circa 150 km, descoperit și expus, aproape pretutindeni, contra armatelor ruse și române unite.

Războiul a fost declarat în ziua de 1 septembrie. Toată ziua a fost întrebuințată pentru pregătiri. Detașamentele noastre trebuiau să forțeze linia de frontieră exact la miezul nopții. În noaptea de 1/2 septembrie ne-am dus în toată graba cu șeful de stat-major, colonelul Popoff, spre Kemanlar,

pentru a asista la trecerea hotarului. Am văzut Brigada 1 de la Sofia a colonelului Nedelkoff care, eşalonată în mai multe coloane, mergea spre Kasapli. Am salutat şi Brigada 3 a colonelului Zafiroff.

Eram cu toţii atât de entuziasmaţi, că nu-mi aduc aminte decât că la sfârşitul vorbirii mele, în picioare în automobilul meu, gesticulam, ameninţând cu pumnul spre Turtucaia şi repetam mereu: «Veţi învinge! Veţi răzbuna! Veţi strivi! Veţi cuceri Turtucaia!».

Şi soldaţii îmbătaţi de entuziasm şi de dorul luptei, ridicau sus armele lor, băteau pământul şi răspundeau cu voce grozavă: «Îi vom învinge! Îi vom strivi! Vom cuceri Turtucaia!».

Am luat parte la multe campanii, am fost martor a multe fapte sublime şi a celui mai mare entuziasm, însă am văzut pentru prima oară în viaţă, explozia unei exaltări atât de irezistibile şi hotărârea unanimă de a se oferi ca jertfă pentru patrie. «Nimic nu se va putea opune elanului lor: vom cuceri Turtucaia» – hotărâsem atunci în mine.

Pentru atacul direct împotriva cetăţii Turtucaia, Armata 3 dirijase contingentele care se vor vedea cu următoarele obiective:

a) Divizia 4 de la Prislav, comandată de generalul Kisseloff: 17 batalioane de infanterie, 12 baterii de câmp şi 4 de obuziere, 1 batalion de geniu, 1 escadron, destinată să opereze pe şoseaua Balbunar – Turtucaia, să respingă avangărzile duşmane, să se apropie de cetate şi să atace frontul ei de sud, cuprinzând Forturile 5, 6 şi 7;

b) O brigadă din Divizia 1 de la Sofia a colonelului Nedelkoff: 8 batalioane, 6 baterii de câmp, 1 companie de geniu. Ea trebuia să pornească pe şoseaua Kemanlar şi de acolo spre Turtucaia, pe drumurile de ţară, pentru a respinge avangărzile inamice, a se apropia de cetate, a ataca frontul de sud-est, adică Forturile 8 şi 9;

c) Coloana Rusciuc a maiorului Hammerstein, compusă din 5 batalioane şi 3 baterii germane, 1 batalion german cu 1 baterie de obuziere şi 1 de câmp şi 4 escadroane de ulani. Această coloană avea misiunea să înainteze pe şoseaua Rusciuc – Turtucaia, să respingă avangărzile inamice şi să atace frontul de vest al cetăţii, Fortul 2;

d) Al doilea regiment de artilerie grea a locotenent-colonelului Angeloff, 5 baterii grele şi 2 lungi. El primise ordin să pornească pe şoseaua de la Kemanlar, să se pună la dispoziţia comandantului Diviziei 4 de la Prislav şi să ocupe poziţia pe care i-o va indica acesta pentru atacul Turtucaiei.

În total: bulgari – 30 baterii de infanterie, 23 baterii de câmp, 8 baterii grele, un escadron şi 2 companii de geniu, şi germani – un batalion

compus din 3 companii, o baterie de câmp și una de obuziere, 3 companii de mitraliere și 4 escadroane de ulani.

Celelalte trupe din Armata 3 aveau următoarele obiective:

a) A 3-a Brigadă a 1-ei Divizii de la Sofia, colonel Zafiroff, 6 batalioane de infanterie și 3 baterii de câmp. Ea trebuia să opereze în spate și să se fixeze între Turtucaia și Silistra, la dispoziția comandantului Armatei 3 și să împiedice pe inamicul de la Silistra să atace flancul trupelor noastre lansate împotriva Turtucaiei;

b) A 2-a Brigadă a 1-ei Divizii, colonel Tzonkoff, 8 batalioane de infanterie și 3 baterii de câmp. Ea primise ordin să atace și să ocupe Ak-Kandilar, să supravegheze frontul la sud de Silistra și să sprijine Divizia de Cavalerie;

c) Brigada de Cavalerie a colonelului Markoff, 4 escadroane și o baterie. Ea primise misiunea să intercepteze comunicațiile dușmanului între Turtucaia și Silistra și să supravegheze Silistra dinspre vest;

d) Divizia de Cavalerie, 16 escadroane, 7 companii de mitraliere călări și 5 pe jos, 2 baterii călări, 2 companii de cicliști și un batalion de infanterie. Obligația ei era de a merge spre Kurt-Bunar, de a-l cuceri și de a apăra flancul drept al armatei pe frontul Silistra – Dobrici.

După informațiile noastre, românii concentraseră pe frontul Dobrogei: a) 24 baterii cu 151 tunuri de asediu și de câmp pentru apărarea Turtucaiei; b) pentru apărarea Silistrei: 12 baterii cu 16 tunuri de câmp și 42 de asediu; c) lângă Dobrici: 12 batalioane, o brigadă de cavalerie și 24 tunuri de câmp.

Aceste informații s-au confirmat aproape integral și dacă, cu ocazia căderii Turtucaiei, garnizoana a fost găsită mult mai puternică, este că în noaptea de 5/6 septembrie, trei noi regimente au venit să întărească trupele de apărare.

În ceea ce privește capacitatea de rezistență a cetății Turtucaia, știm că:

a) Centura ei se găsea la 4-5 km în fața orașului și traseul ei avea o lungime de 24 km. Această centură cuprindea 15 forturi separate unul de altul de o distanță de 300 – 2.500 m și reunite între ele printr-o linie generală de tranșee întărită cu baterii în intervale. În spatele liniei forturilor știam că există o a doua linie de apărare;

b) Terenul din fața forturilor era șes și bine pregătit pentru apărare, pe când cel din spatele forturilor era acoperit cu o pădure deasă, în care mișcările nu puteau avea loc decât în luminișuri. Armamentul cetății se compunea din circa 150 de piese, obuziere de 15 cm, tunuri blindate și turele dispuse în fortificații foarte bine adăpostite, prevăzute cu adăposturi

în beton pentru oameni și obuze. Inamicul dispunea de un mare număr de mitraliere, pitite în colțuri, în cuiburi betonate, bine așezate pentru o apărare la distanță scurtă, șanțuri și obstacole artificiale;

c) Cetatea era amenajată de doi ani și se adoptase pentru apărarea ei, mijloacele cele mai moderne de fortificație. Toată zona întărită era înconjurată de un șanț natural adânc și larg, în fundul și pe pereții căruia se găseau rânduri de obstacole artificiale, baraje de sârmă, care, pe alocuri, erau pe două rânduri. Tranșeele și forturile erau bine ascunse și prevăzute cu șanțuri adânci până la un metru; ele erau legate cu adăposturile prin galerii acoperite, pe care întăririle puteau circula cu ușurință fără să fie văzute. Aceste galerii, împinse până la a doua linie de apărare, permiteau mișcări înainte și înapoi, la adăpost și în deplină siguranță. Se știe că cetatea era foarte bine pregătită sub toate raporturile, și, mai ales, că în spatele cetății inamicul era masat în forțe considerabile. Este adevărat că erau români, însă în fața artei cheltuite și a redutabilei capacități de apărare a cetății, în fața unui dușman altul decât bulgarii, și femeile ar fi putut să reziste năvălitorilor cel puțin patru sau cinci zile. Rezultă din cele precedente că forțele noastre erau numeric aproape egale cu cele ale dușmanului, ceea ce era o condiție foarte defavorabilă pentru noi, pentru că ne găseam prea depărtați de norma prevăzută pentru năvălitori, care trebuiau să fie cel puțin de două ori superiori forțelor adversarului. Aveam să avem de lucru cu o cetate modernă, apărată de o garnizoană de 24.000 de oameni.

Totul depindea de reușita calculelor noastre: în două-trei zile Turtucaia trebuia să fie cucerită, Silistra ocupată cât mai devreme posibil, înainte de sosirea coloanelor rusești, care se găseau deja în marș spre sud. Situația era foarte gravă și foarte primejdioasă pentru noi. Trebuia să lucrăm repede. Ceea ce s-a și făcut!

În ziua de 2 septembrie, Regimentul 2 Cavalerie, irupând pe teritoriul românesc, ajunse curând la Haskeuy și a reușit să taie comunicația între cele două cetăți. Patrurile noastre reușiră să înainteze până pe malul Dunării.

A 4-a Divizie respinse, luptând, pe români din pozițiile lor înaintate și ocupă înălțimile la nord de satele Meche-Mahle și Denizler; 1-a Brigadă de la Sofia atinse linia Tahanktchilar – Kufaltche, pe când coloana maiorului Hammerstein înainta până la linia Calimok – Tursko – Slivovo.

În ziua de 3 septembrie, a 4-a Divizie ocupă luptând înălțimile la nord de Daidar – Tchakar-Mahle, pe când 1-a Brigadă a Diviziei de la Sofia ocupa, la rândul ei, înălțimile la sud-est de satul Viskoy. Artileria noastră grea se îndreptase spre Balița.

Noaptea, contingentele unor sectoare reușiseră să înainteze și să ocupe poziții mai avantajoase pentru atacul iminent. Regimentul de Artilerie Grea trebuia să se instaleze pe poziție, însă lipsa de șosele și pământul desfundat de ploaie, care nu conținea toată noaptea, a făcut imposibilă această operație. Atacul fixat pentru ziua de 4 a trebuit să fie astfel amânat pentru 5 septembrie.

Pierderea acestei zile a fost compensată de generalul Kiselloff prin recunoașteri și un studiu mai minuțios al terenului. Contingentele noastre au mai avut și timpul să se retranșeze solid pe pozițiile lor. Artileria inamică n-a încetat să bombardeze toată ziua pozițiile noastre, nu fără mare succes.

Planul de atac era astfel conceput: Regimentul de Artilerie Grea trebuia să deschidă focul la orele 6.30 dimineața și să bombardeze sectorul dintre Forturile nr. 4 și 7, ca și forturile însăși. Succesul artileriei noastre trebuia să fie urmat de atacul infanteriștilor noștri. Bateriile grele erau astfel repartizate: 2 cu bătaie lungă și 2 de obuziere grele contra Fortului nr. 7; 4 de obuziere grele contra Fortului nr. 6; 2 baterii de obuziere grele tragere înceată contra Fortului nr. 5.

Exact la ora 6.30 dimineața, comandantul făcea să înceapă acțiunea artileriei și, la 7.10, toate bateriile noastre trăgeau un foc de distrugere. Deodată, aerul se clătină sub efectul puternicelor explozii ale obuzelor și bombelor; un uragan zdrobea forturile cu turbare; imense coloane de pământ și de fum se ridică din forturi și din tranșee; obuzele, care zburau unul după altul, câte 2, 3 și 4 în același timp, scormoneau adânc, se spargeau și nimiceau totul.

La 7.50, adică numai în spațiul de 40 de minute, distrugerea era completă; observatorii noștri din balonul captiv semnalau demoralizarea în forturi și retragerea unor detașamente întregi; mai mult, artileria dușmană încetinea focul său și unele baterii tăceau deja.

Pe la 8, comandantul armatelor dădu ordin, prin telefon, să se înceapă atacul general. Infanteriștii noștri de la Preslav și Sofia, cu comandantul în fruntea lor, se aruncară furioși înainte. Urale formidabile făceau să tremure pământul. Toți zburau spre cetate. Regimentul 31 din Varna se îndrepta spre Fortul nr. 7; Regimentul 7 din Preslav contra tranșeele la est de Fortul nr. 7; Regimentul 9 din Șumla contra Fortului nr. 6; Regimentul 1 din Sofia contra Fortului nr. 8 și Regimentul 6 din Târnovo atacă tranșeele la est de Fortul nr. 8. Focul nostru deveni infernal, șrapnelele acopereau cerul de nori, artileria grea și de câmp înainta, vărsa uragane de foc, pe când bateriile noastre acopereau spațiul cu o grindină de schije. Oamenii cădeau cu sutele. Câmpurile erau negre de cadavre; răniții cădeau fără vaiete și persecutau pe dușman cu amenințări și cu urale. Artileria

noastră de câmp urma valurile infanteriei; pe alocuri, ea flanca rândurile năvălitorilor și rafalele focului ei sprijinea puternic atacul. Soldații de geniu ai celor două divizii se găseau și ei înaintea, alături de năvălitori, gata să distrugă obstacolele artificiale. Ofițerii dispăreau, unul după altul, uciși sau răniți, subofițerii de asemenea.

Însă elanul alor noștri era astfel încât el continua mereu cu înverșunarea de la început. Ideea de a merge, cu orice preț, în redutele dușmane, ghidează sigur pe soldații noștri. Era o adevărată furie.

Pe la 11 dimineața, gloriosul Regiment 31 de la Varna ajunse la șanțul Fortului nr. 7. Literalmente secerați de mitraliere și focul inamic, căzând cu duzinele, bravii, având în fruntea lor pe ofițerii scăpați, pătrundeau în obstacole, le distrugau și, țipând teribil, se aruncau în redută, cucerind-o în sfârșit!

Gloriosul Regiment 7 de la Preslav trecu, cu prețul aceluiași eforturi supraumane, apărările dușmane și cuceri, pe la 11, tranșeele care legau Forturile nr. 7 și 8.

Gloriosul Regiment 1 de la Sofia cuceri, la rândul său, șanțul Fortului nr. 8; pe la 12.30, sub cel mai violent foc de baraj, el reuși să treacă liniile de sârmă și ocupă curând și fortul.

Gloriosul Regiment 6 din Târnovo, așezat într-o situație foarte grea, luat între focurile forturilor de la est și Fortul nr. 8, a triumfat, cu toate acestea; pe la 12, a reușit să treacă de apărările românești și cuceri la baionetă tranșeele dintre Redutele nr. 8 și 9.

Pe la 1.30, inamicul era respins pe toată linia. După ce lăsase în tranșee și forturi mormane de cadavre, întreaga sa artilerie grea și mii de prizonieri, el se retrage în dezordine în a doua linie de apărare, urmărit, fără încetare, de uraganul artileriei noastre de câmp. Principalul fusese îndeplinit. Însă învingătorii nu se țineau satisfăcuți de rezultatul obținut. Inamicul trebuia învins cu orice preț, nu trebuia să i se lase timp să se reorganizeze în linia a doua.

Se dădu ordin Brigăzii 1 de la Preslav să urmărească imediat înaintarea în zona cuprinsă între Forturile nr. 8 și 5 și să atace noile poziții românești; 1-a Brigadă de la Sofia trebuia să meargă, simultan, drept spre nord, în direcția Forturilor nr. 9, 10, 11 și 12, pe care trebuia să le cucerească; Brigada 3 de la Preslav trebuia să susțină flancul stâng al 1-ei Brigăzi de la Preslav și să curețe Forturile nr. 3 și 4.

Acest ordin n-a putut fi executat decât în parte de către Brigada 3 de la Preslav, care, pe la 5 seara, reuși să cucerească, pe rând, Forturile nr. 3 și 4 și de către Brigada 1 de la Sofia care, pe la 2.30, ocupă Fortul nr. 9 și, pe la 4, Fortul nr. 10. 1-a Brigadă de la Preslav nu putu să înainteze pentru că

pozițiile inamice erau prea îndepărtate și pentru că artileria de câmp nu putea să o sprijine; bateriile noastre trebuiau deplasate pe la nord de linia forturilor; drumurile lipseau însă și ele au fost amenajate în grabă. Pădurea din fața liniei a doua de apărare era ocupată de către dușman, care se întărise puternic; spațiul în care se opera era prea eficace bătut de bateriile dușmane. A trebuit să se amâne atacul pentru a doua zi.

Trebuie să remarcăm că [sic!]coloana de vest a maiorului Hammerstein a cooperat în mod activ la atacul centurii întărite. Fortul nr. 2, obiectiv al coloanei, se găsea pe o înălțime și era foarte favorizat. Atacând acest fort, năvălitorii erau expuși focului de flanc al bateriilor de pe monitoare și de pe malul opus al Dunării și mai trebuiau să suporte și focul Fortului nr. 3. Legătura între această coloană și a 4-a Divizie, foarte îndepărtată, se făcea prin cavaleriști, astfel că nu exista susținere de foc din această direcție.

Această coloană îndepărtată reuși să triumfe și, pe la 5 seara, bravul batalion german, susținut de 2 baterii bulgare, cuceri la baionetă Fortul nr. 2, capturând artileria și pe apărători.

Spre 6.30, comandantul trupelor de asalt, după ce consultase pe comandantul Armatei 3, care sosise în timpul nopții pe pozițiile Statului Major al Diviziei 4 de la Preslav, dădu următorul ordin:

«1) Trupele să se retranșeze pe loc și să fie gata să respingă toate contraatacurile dușmane;

2) Artileria de câmp se va stabili, în timpul nopții, pe pozițiile de pe care va trebui să susțină, a doua zi dimineață, continuarea atacului;

3) Bateriile de obuziere de câmp vor înainta și se vor fixa, pe timpul nopții, la nord de Fortul nr. 6;

4) Asaltul va începe la ora 5 dimineața pentru definitivă zdrobire a dușmanului».

Batalionul german de aruncătoare de mine, neputând să ia parte, din cauza greutăților terenului, la luptele de la 5 septembrie, lucru de altfel imposibil și pentru această noapte, a primit ordinul să se retragă în satul Daidir.

A doua zi dimineața, la 6 precis, atacul general începu. Infanteria noastră trebuia să desfășoare eforturi nemaiauzite pentru a-și croi o cale sub focul infernal al inamicului.

Românii, la început imuni față de focul artilerie noastre, solid stabiliți în tranșee și pădure, dirijau pe teren un foc extrem de violent și mai eficace ca cel din ajun. Agonia lor supremă a fost îngrozitoare.

Brigada de la Preslav a colonelului Iconomoff începuse să preseze gradat, împingând pe dușman spre nord. Pe la orele 11, detașamentele sale

pătrunseră în pădure, atingând marginile ei. Însă, nefiind susținută de artilerie, a fost nevoită să se cramponeze pe loc. Bateriile noastre încercau, între timp, un drum pentru a se stabili pe pozițiile noi. În fine, reușiră să înainteze. Sub vijelia focului lor omorător, artileria dușmană se văzu silită să înceteze pe al ei. Detașamentele bulgare se aruncară din nou înainte și, pe la 4.30, respinseră pe români definitiv din tranșeele liniei a doua, cucerind și platoul care domină orașul. Inamicul cuprins de panică, aruncă armele, părăsi tunurile și fugi spre oraș.

Brigada de la Preslav a colonelului Kmetoff atacă, de asemenea, la 6 dimineața. Elementele mergeau în mijlocul platoului pădurii, zisă Boblata, furios și foarte eficace mitraliate de artileria dușmană, aproape fără susținere din partea artileriei noastre, tirul bateriilor fiind jenat de pădure.

După o împingere de 7 ore prin tranșee, inamicul, cuprins de o panică nebună, se retrase spre oraș.

Brigada de la Sofia a colonelului Nedelkoff se văzu silită să înfrângă, mai întâi, contraatacurile întreprinse de întăririle românești sosite în timpul nopții. După respingerea lor, elementele bulgare se aruncară înainte și, cu prețul unor eforturi miraculoase, reușiră să respingă pe dușman în tranșee, de pe platou și din forturile situate la est de Turtucaia. Și în acest sector, inamicul, cuprins de panică, fugi spre oraș. Abia la 6 dimineața, coloana maiorului Hammerstein primi ordinul de atac. Pe la 9, elementele atacară obiectivele desemnate lor: Fortul nr. 1 și Fortul Sakar-Alan pe Dunăre, intrând curând în contact strâns cu Brigada 3 Preslav.

Pe la 4.30, coloana reuși să respingă la baionetă pe inamic din forturi și să curețe, în mod definitiv, în unire cu Brigada 3 Preslav, întregul sector românesc de vest.

Astfel, pe la orele 4.30, a acestei zile, **căzu inexpugnabila cetate Turtucaia, îndeplinindu-se miracolul nemaiauzit, cucerirea prin două sărituri a unei cetăți moderne, perfect armate și apărare de o puternică garnizoană.**

Din cauza lipsei unui pod pe Dunăre, întreaga garnizoană compusă din Regimentele 34, 36, 40, 44, 74, 75, 77, 79, 80 și 84 Infanterie, plus 2 batalioane de jandarmi, Regimentele 5 Obuziere și 3 Artilerie Grea și întreaga artilerie de câmp, numărând circa 150 de guri de foc, căzură în mâinile noastre, numărul prizonierilor făcuți la Turtucaia se ridică la 28.000 soldați și 480 ofițeri nerăniți, printre care 3 comandanți de brigadă și 8 de regiment. Singur comandantul cetății putuse să treacă Dunărea³. Am mai

³ Este vorba despre generalul Constantin Teodorescu. Vezi pe larg Luminița Giurgiu, *Din nou despre Turtucaia – Generalul Constantin Teodorescu versus generalul Gheorghe*

luat 2 Drapele românești și cele 2 baterii răpite de români, la Ferdinandovo, în 1913.

Am capturat o cantitate considerabilă de muniții și de rezerve alimentare, material de război, automobile, velocipede, camioane, 6.000 de cai, bagaje etc.

Pierderile noastre după asalturile celor două zile erau de 161 ofițeri, 11 aspiranți-ofițeri și 7.741 soldați. Aceste pierderi relativ ridicate, aproximativ 25% din totalul armatei de atac, sunt datorate elanului vitezelor noastre trupe. Ofițerii și soldații rivalizau în bravură, împinși de o forță irezistibilă ca să zdrobească pe inamic și să cucerească cât mai repede forturile.

Ofițerii germani, locotenent-colonelul Halig din Artilerie, maiorul de geniu Scheinemann prezenți la atac, comparau acțiunea noastră la Turtucaia cu aceia de la Mont Homme, de lângă Verdun și se declarau înmărmuriți de iuțea cuceririi cetății.

Triumful nostru de la 6 septembrie nu s-a mărginit însă numai la cucerirea Turtucaiei. În această zi, la răsăritul orașului, o altă luptă glorioasă a hotărât soarta celeilalte cetăți – Silistra. Pe la amiază, pe când armatele noastre făceau eforturile supremă pentru a zdrobi ultima rezistență dușmană la Turtucaia, în momentul în care ele trebuiau să fie susținute de trupele noastre de manevră, o puternică coloană dușmană, venind din Silistra, se desfășoară și se aruncă asupra flancului Diviziei 1. Dușmanul credea că toate trupele bulgare se găseau la Turtucaia, că nu are în fața lui decât trupe de cavalerie și că, prin urmare, va putea să cadă ușor în spatele bulgarilor, înaintând în grabă. Însă brigadă colonelului Zafiroff luase toate dispozițiile în vederea unui astfel de încercări inamice. Ea înaintă, trecu la ofensivă și atacă imediat coloana românească. Bateriile noastre din Regimentele 47 și 48 Infanterie, susținute de un violent foc de artilerie și infanterie, se aruncară înainte și, respingând avangarda dușmană, atacă pe români, desfășurați în ordine de luptă și fulgerătoarea lor acțiune completă de demoralizare a adversarului. 9 până la 10 batalioane române s-au retras față de 4 batalioane bulgare. Această retragere s-a transformat repede în adevărată debandadă. Ai noștri, urmărind cu furie pe fugari, acoperiră terenul cu cadavre. Cavaleriștii bulgari și germani, apărând deodată în flancul românesc, aceștia fură cuprinși de o panică nebună. Ei aruncau totul, saci, arme, cartușe, ei părăseau tunurile, camioanele, efectele de

Dabija, în revista „Document. Buletinul Arhivelor Militare Române”, anul XX, nr. 3(77)/2017, pp. 6-15.

îmbrăcămintă etc. și toți fugeau spre Silistra, de unde, în acea seară, au trecut Dunărea. Trofeele noastre: 800 soldați prizonieri, 10 ofițeri, 3 baterii de câmp, 3 companii de mitraliere, chesoane, bagaje, automobile, diferite materiale sanitare, efecte de echipament etc., totul risipit pe câmpul de luptă și, mai ales, de-a lungul șoselei ducând spre Silistra.

Astfel, după trei ore a unei lupte în care ai noștri au dat dovada unei vitejii nemaiauzite, românii au fost complet bătuți, și au fost astfel bătuți încât s-au văzut siliți să evacueze în grabă Silistra și să treacă, în acea seară, pe malul opus al Dunării.

Această schiță sumară face inutil orice comentariu privitor la importanța mării noastre victorii la Turtucaia, a grandiosului triumf al dreptății, a prăbușirii imediate a perfidului nostru vecin și a visurilor lui de dominație la Carpați până în Balcani.

Glorie eroilor acestui triumf, bulgari și germani! Onoare eternă titanilor căzuți, acei copii irezistibili ai tunetelor și uralelor, care s-au jertfit pe câmpul de bătaie cu privirea încruntată la odiosul dușman!”⁴.

General Ștefan Toșev

⁴ Arhivele Militare Române, Fond microfilme, rola F.II. 1.626, cd. 409-418.

GENERAL ȘTEFAN TOȘEV
ABOUT THE ROMANIAN DISASTER FROM TURTUCAIA
-abstract-

Keywords: 1916, General Ștefan Toșev, Bulgarian Army 3, Turtucaia, "L'Echo de Bulgarie".

General Ștefan Toșev, commandant of the Bulgarian Army 3, published in the newspaper "L'Echo de Bulgarie" on September 12-15, 17 and 20, 1917, an extensive analysis of the battle from Turtucaia. Although he had not exactly flattering words regarding the Romanian servicemen, he was forced to recognize the formidable defense capacity of the fortress, which would have allowed resistance with minimal forces for four or five days, and the bravery of the soldiers.